

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
Institut mezinárodních studií

Anna Trachtová

**Zahraniční politika Španělska vůči
Latinské Americe – konstanty a
proměny**

Bakalářská práce

Praha 2008

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.

Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 10.5.2008

Anna Trachtová

OBSAH

1. ÚVOD	4
2. ŠPANĚLSKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA VŮČI LATINSKÉ AMERICE ..	5
2.1. Bilaterální vs. globální dimenze vzájemných vztahů	6
2.1.1. Iberoamerické summity	8
2.2. Ekonomický aspekt vztahů Španělska a Latinské Ameriky	11
2.2.1. Jednotlivé sektory	13
2.3. Zahraniční rozvojová pomoc	14
2.3.1. Deklarace Milénia	15
2.3.2. Konference v Monterrey	18
2.3.3. Řídící plán	18
2.4. Migrace mezi Španělskem a Latinskou Amerikou	20
2.4.1. Regularizace	22
3. PROMĚNY VE ŠPANĚLSKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE	24
3.1. Latinskoamerická integrace	25
3.1.1. Integrovaní uskupení	26
3.2. Vliv vstupu Španělska do Evropského společenství na jeho působení v Latinské Americe	27
3.2.1. Vrcholné schůzky	28
3.2.2. Ekonomické vztahy	29
3.3. Změny španělské zahraniční politiky spojené s levicovým posunem v Latinské Americe	30
3.4. Změny v zahraniční politice vůči Latinské Americe za jednotlivých španělských vlád	33
4. ZÁVĚR	36
RESUMEN	40
POUŽITÁ LITERATURA	42
PŘÍLOHY	44

1. ÚVOD

V průběhu 15. století Španělsko kolonizovalo rozlehlá území amerického kontinentu rozprostírající se od jižních hranic USA až po Ohňovou zemi. Jeho nadvláda zde trvala až do konce 19. století. Během této doby vtisklo Španělsko zemím Latinské Ameriky románský ráz, zakořenilo zde jeho náboženství a kultura, včetně té politické. I po tom, co Španělsko ztratilo oficiální nadvládu nad tímto subkontinentem, udržují tyto dvě oblasti specifické vztahy a pro španělskou zahraniční politiku zůstává Latinská Amerika prioritní oblastí. Budeme-li přistupovat k Latinské Americe jako k celku, který má společné prvky jako region, ač je zřejmé, že se jednotlivé země vyznačují svou rozmanitostí, nalezneme určitou kontinuální linii vzájemných vztahů Španělska a Latinské Ameriky, bez ohledu na konkrétní události v jednotlivých zemích. V období po pádu autoritativních režimů v obou oblastech se objevují impulsy a faktory, které pozměnily vzájemné vztahy. Mezi ně patří regionální integrace, neboť Španělsko se v roce 1986 stalo součástí Evropského společenství a v latinskoamerické oblasti vznikla četná integrační uskupení jako např. Mercosur a CAN. Další důležitou proměnnou pro vzájemné vztahy je přístup jednotlivých španělských vlád k tomuto prostoru v závislosti na jejich politické orientaci. Významným fenoménem posledních let jsou také volební vítězství levice ve většině latinskoamerických zemí.

Tato práce si klade za cíl popsat určité aspekty španělské zahraniční politiky posledních 40 let a analyzovat faktory ovlivňující vzájemné vztahy Španělska a jeho bývalých kolonií. Bude se tedy snažit odpovědět na následující otázky: Jaký je současný vliv Španělska v oblasti, v níž se stalo dominantní koloniální velmocí na více než tři sta let? Existuje zde stále určité pouto a to nejen kulturní, ale i ekonomické, politické a sociální? Jak se změnil vztahy Španělska a Latinské Ameriky v období Aznarovy a Zapaterovy vlády? Jaký má vliv na španělskou zahraniční politiku jeho vstup do EU a lavinové vítězství levicových režimů v Latinské Americe a jaké jsou konkrétní následky tohoto latinskoamerického posunu doleva?

Co se týče časového vymezení tématu, bude se tato práce zabývat děním od 80. let, kdy se Latinská Amerika postupně zbavuje autoritativních režimů a prochází procesem demokratizace a integrace a kdy ve Španělsku končí Frankova éra a k moci se dostávají Gonzálesovi socialisté. Přes občasné retrospektivní vstupy, nutné k dokreslení a pochopení současného dění, bude hlavní důraz kladen na nedávnou minulost sahající až do roku 2008, kdy ve španělských březnových volbách opět vyhráli socialisté v čele s Rodriguezem Zapaterem.

Tato bakalářská práce má kromě úvodu a závěru dvě základní kapitoly. První se snaží ve svých podkapitolách postihnout vybrané aspekty a události španělské zahraniční politiky vůči Latinské Americe. Druhá kapitola je věnována změnám této politiky v závislosti na novodobém endogenním a exogenním dění zásadním pro vzájemné vztahy těchto dvou regionů.

2. ŠPANĚLSKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA VŮČI LATINSKÉ AMERICÉ

Španělská zahraniční politika vůči Latinské Americe je determinována vztahy těchto dvou regionů v minulosti. Všechny bývalé španělské kolonie v Latinské Americe postupně získaly v průběhu 19. století nezávislost. Symbolickým datem pro konec španělského impéria se stal rok 1898, kdy bylo Španělsko nuceno postoupit USA své poslední dvě kolonie, Kubu a Portoriko. Dodnes se však na celém jihoamerickém kontinentě zřetelně projevuje dědictví španělské nadvlády - společná historie, jazyk a silný vliv španělské kultury a náboženství. V Latinské Americe existují dva způsoby reflexe španělské koloniální přítomnosti. Přetrvává obraz Španělska coby ukazatele cesty k ekonomické prosperitě, jehož ochranná křídla dosahují až za oceán, syndrom Madre Patria je zde stále živý. Druhý proud nazírá na Španěly jako na dobyvatele, kteří zničili bohatou kulturu a náboženství indiánských předků a postavili původní obyvatele do pozice porobeného národa. I přes zmíněnou

dvojakost náhledu na historickou zkušenost s kolonizací však tyto regiony zůstaly spjaty a jejich vztahy jsou intenzivní a mají jedinečný charakter. Latinská Amerika vždy byla a zůstává prioritní oblastí španělské zahraniční politiky. Bylo tomu tak na počátku 20. století, za doby Frankovy diktatury i za všech demokratických vlád posledních 30 let. Jedním ze znaků dokládajících kontinuity vztahů těchto dvou regionů je např. to, že v projevu každého nového předsedy vlády se objevuje ujištění, že vztahy s Latinskou Amerikou budou nadále považovány za prioritní. Je ovšem pravda, že přesný význam tohoto prohlášení už konkretizován nebývá.

Vzájemné vztahy Španělska a latinskoamerických zemí mají těžiště nejen v oblasti kulturní a sociální, ale také na poli politickém a ekonomickém. Španělské specifikum oproti ostatním evropským zemím spočívá v přístupu k Latinské Americe jako k celku a dimenze jejich vztahů není pouze bilaterální, ale má i globální rozměr. Španělsko se též významně angažuje v otázce lidských práv a jejich respektování v zemích Latinské Ameriky. Součástí prohlubujících se ekonomických vztahů je kromě vzájemného obchodu i poskytování zahraniční rozvojové pomoci, která má co do objemu rostoucí charakter. Vzájemná provázanost Španělska a Latinské Ameriky má svá pozitiva i negativa a jedním z jejích důsledků, který se stal ve Španělsku velmi diskutovaným vnitropolitickým problémem, je ilegální přistěhovalectví. Následující čtyři podkapitoly se budou podrobně zabývat těmito vybranými aspekty vzájemných vztahů Španělska a Latinské Ameriky.

2.1. Bilaterální vs. globální dimenze vzájemných vztahů

Na konci 70. let, po pádu Frankova režimu, začal ve Španělsku proces obnovování diplomatických vztahů a podepisování bilaterálních smluv se státy Latinské Ameriky. Prvním státem, se kterým Španělsko obnovilo diplomatické vztahy, bylo v roce 1977 Mexiko, které po celé období Frankovy vlády

uznávalo za legitimní vládu 2. republiky, jež se stala obětí občanské války. Podpis této dohody byl gestem, které ohlašovalo vůli spolupráce a aktivních vztahů nejen s Mexikem, ale s celou Latinskou Amerikou. Toto gesto se zhmotnilo o několik let později podpisem 16 bilaterálních dohod o míru a spolupráci s většinou latinskoamerických zemí mezi lety 1988 a 1995.¹

Bilaterální vztah Španělska a jednotlivých latinskoamerických zemí je podstatnou a samozřejmou součástí jejich vzájemných vztahů, nicméně v průběhu období přechodu Španělska k demokracii převládlo globální zaměření vůči latinskoamerickému regionu, které implikovalo rovnostářský přístup ke všem zemím, aniž by však byly opomíjeny bilaterální vztahy. Přestože se Latinská Amerika vyznačuje svou diverzitou a neexistuje zde úplná koncepční, historická, sociální, politická ani ekonomická jednota, přistupuje Španělsko k Latinské Americe jako k celku, který má specifické a společné prvky regionu jako takového. Tento přístup Španělska se objevoval již v minulosti, kdy hrálo hegemonní roli v celém tomto prostoru. Snahou o globální přístup k celému regionu se ze všech států EU vyznačuje pouze Španělsko, ostatní státy udržují své vztahy převážně na bilaterální úrovni.

V 80. letech vznikaly nejrůznější instituce týkající se kultury, politické spolupráce, sociální a ekonomické oblasti, které podněcovaly vzájemnou spolupráci mezi Španělskem a Latinskou Amerikou. *Instituto de Cultura Hispánica*, který se identifikoval s frankismem, se změnil na *Instituto de Cooperación Iberoamericana*; jako součást ministerstva zahraničí vznikl *Státní sekretariát pro mezinárodní a iberoamerickou spolupráci (SECIPI)* a *Španělská kancelář pro mezinárodní spolupráci (AECI)*.

V devadesátých letech se významným pilířem multilaterálních vztahů mezi Pyrenejským poloostrovem a Latinskou Amerikou staly především pravidelně pořádané iberoamerické summity. Již na začátku období Gonzálesovy vlády se zrodila myšlenka na uspořádání summitu, kterého by se

---

¹ Carlos Malamud: *La política española hacia América Latina: Primar lo bilateral para ganar en lo global*. Madrid: Real Instituto Elcano, 2005, s. 23.

účastnili hlavní představitelé všech latinskoamerických států a Iberského poloostrova. Jedním z hlavních iniciátorů summitů byl i španělský král Juan Carlos, který od počátku období přechodu k demokracii přikládá velký důraz na rozvoj přátelských vztahů s latinskoamerickými zeměmi.

2.1.1. Iberoamerické summity

V kontextu příprav na oslavy pětisetletého výročí objevení Ameriky začaly zmínky o organizaci summitů nabírat jasnějších kontur. Plány se staly skutečností již v roce 1991, kdy se uskutečnil první Iberoamerický summit. Od té doby se summity konají každoročně za účasti představitelů států a předsedů vlád všech španělsky a portugalsky mluvících států Ameriky a Evropy. Tento multilaterální mechanismus dialogu, dohody a spolupráce mezi oběma regiony je politickým nástrojem a zásadním prvkem španělské zahraniční politiky v otázce přístupu k Latinské Americe.

Iberoamerický model připomíná do jisté míry snahu Velké Británie a Francie čelit nové realitě ve vztahu s bývalými koloniemi, nezpřetrhat vzájemná pouta a využít historických vazeb s těmito státy ustavením společenství jako je *Commonwealth* či *Frankofonie*. Jedním ze základních obecných cílů Iberoamerických summitů je vytvořit společný iberoamerický prostor a posílit iberoamerickou identitu.

Hlavními tématy summitů jsou otázky sociální nerovnosti, chudoby, vzdělanosti, tržního hospodářství, snížení dluhů, zrušení vývozních překážek, přístupu na mezinárodní trh a postavení na něm, udržitelného rozvoje, životního prostředí, boje proti drogám a organizovanému zločinu atd. Bývají zde nastoleny i otázky politicky citlivější, jako je např. obrana demokratických principů a lidských práv, autoritářství a populismus.

Celkem se uskutečnilo již 17 iberoamerických summitů:

1991	Guadalajara, Mexiko
1992	Madrid, Španělsko
1993	Salvador, Brazílie
1994	Cartagena, Kolumbie
1995	San Carlos de Bariloche, Argentina
1996	Santiago and Viña del Mar, Chile
1997	Isla Margarita, Venezuela
1998	Porto, Portugal
1999	Havana, Cuba
2000	Panama City, Panama
2001	Lima, Peru
2002	Bávaro, Dominikánská Republika
2003	Santa Cruz de la Sierra, Bolivia
2004	San José, Costa Rica
2005	Salamanca, Španělsko
2006	Montevideo, Uruguay
2007	Santiago, Chile

Co se týká španělského přístupu a role, kterou na těchto summitech hraje, lze dle Raúla Sanhueza rozlišit následující čtyři základní etapy, které odrážejí celkový přístup Španělska k Latinské Americe v těchto obdobích:²

1) Liderazgo ejemplificador (1991-92) („Španělsko jde příkladem“).

U počátků těchto summitů stála atmosféra oslav pětistého výročí španělské přítomnosti na americkém kontinentu. Během těchto summitů se Španělsko snažilo jednat opatrně a ovlivňovat konání latinskoamerických zemí nepřímým způsobem, zdůrazňovalo rovnostářský přístup k jednotlivým zemím a snažilo se, aby zájmy větších států, mezi nimi i Španělska, nestály v jasném popředí, a aby bylo slyšet rovněž hlas menších států. Byla zde zjevná snaha o dohodu a řešení.

---

² Celestino del Arenal: Cuál debe ser el papel de España en las Cumbres iberoamericanas? Madrid : Real Instituto Elcano, 2004, s. 31-32.

2) Liderazgo declinante (1993-1996) („Španělsko v pozadí“).

Druhá etapa summitů byla poznamenána ústupem dominantní role Španělska a snížením intenzity vzájemných vztahů. Důvodů bylo několik: Španělsko čelilo v této době vlastní ekonomické krizi; socialistická vláda řešila vnitrostátní problémy spojené s korupčními skandály a bojem proti baskické ETA, které oslabily španělskou zahraniční politiku a koncentraci na Latinskou Ameriku. Aktivní roli a vůdčí pozici na těchto summitech zaujala Argentina a Chile, v jejichž zemi summity probíhaly.

3) Liderazgo hegemónico (1997-2004) („Španělsko hegemone“).

Tato etapa je spojena s vládou Aznarových lidovců a vyznačuje se snahou o opětné posílení hegemonné role Španělska v Latinské Americe. Tento postoj byl rovněž důsledkem větší vzájemné ekonomické provázanosti a nárůstu španělských investic v latinskoamerickém regionu. Určitým mezníkem se stal rok 2002, kdy se v důsledku spojení s USA omezila autonomie španělské zahraniční politiky např. ve vztahu k vybraným státům jako Kuba a Venezuela. Španělsko prosazovalo své zájmy a dimenze dialogu a dohody byla poněkud potlačena. Systém Iberoamerických summitů se postupně dostával do krize.

4) Búsqueda de consenso (2004-2007) („Snaha o dohodu“).

Čtrnáctý summit v Kostarice v roce 2004 vynesl na světlo krizi, ve které se celý systém Iberoamerických summitů ocitl. S touto realitou se musela vyrovnat nová socialistická vláda Rodrigueze Zapatera. Problémy pramenily nejen z přístupů jednotlivých španělských vlád, ale také z přístupu latinskoamerických zemí, jelikož mnohé z nich prokazovaly čím dál menší ochotu být aktivním účastníkem těchto summitů. Summity čelily zkoušce přežití. Jedním z nástrojů řešení této krize se měl stát *Generální iberoamerický sekretariát (SEGIB)*, který byl ustaven v roce 2004. Tento sekretariát sídlí v Madridu a jeho hlavním cílem je zlepšení organizace a plodné fungování summitů. V poslední době lze zaznamenat relativní stabilizaci systému Iberoamerických summitů a vzájemný

přátelský dialog jen občas narušuje populistická a antiamerická rétorika některých latinskoamerických prezidentů.

Otázkou zůstává, jakým směrem by se měly další summity vyvíjet a jakou roli by zde mělo Španělsko hrát. To je od počátku hlavním hybatelem těchto summitů. V budoucnosti by se však rádo zbavilo této vůdčí role a majoritního finančního podílu při jejich organizaci a odhaduje se, že Španělsko na summitech postupně poněkud ustoupí do pozadí, posílí se role jednotlivých latinskoamerických států a zvýší se orientace na bilaterální úroveň vzájemných vztahů. Snahou je také dosáhnout lepší koordinace mezi těmito summity a summity, které probíhají mezi EU a Latinskou Amerikou, o kterých bude řeč níže.

2.2. Ekonomický aspekt vztahů Španělska a Latinské Ameriky

Španělský přechod od autoritativního režimu generála Franka, demokratizace latinskoamerických zemí, jejich integrace v rámci regionu a zapojení se do mezinárodního dění výrazně pozměnily ekonomické vztahy Španělska a Latinské Ameriky. Jejich spolupráce posílila a v polovině 90. let přinesla příznivé výsledky pro obě strany.

Na počátku 90. let se latinskoamerický trh otevřel a stal se přitažlivou destinací pro zahraniční investory. Španělsko bylo jednou ze zemí, které toho aktivně využily, což umožnila jeho ekonomická a institucionální transformace v kontextu s příznivou mezinárodní situací.

Latinská Amerika byla přednostní destinací španělských investic již od prvních let po pádu Frankova režimu. Od poloviny 70. let do krize v roce 1982 spojené se zahraničním dluhem směřovala polovina zahraničních investic Španělska do Latinské Ameriky. Jednalo se však zejména o investice malých a středních podniků a jejich objem nebyl tak významný. V 80. letech mířila

většina španělských zahraničních investic do zemí ES. Impulesem pro intenzivní ekonomickou výměnu s Latinskou Amerikou se stal mimo jiné první Iberoamerický summit v roce 1991, který dal sjednocující rámec společnému postupu a kooperaci v oblasti politické, kulturní i ekonomické. Ze strany Španělska zde sehrálo roli jak politické přesvědčení a vazby z minulosti, tak snaha o ekonomické zisky, otevření nových trhů a možnosti nových investic.

Po latinskoamerické krizi v roce 1982 spojené s nárůstem zahraničního dluhu a finanční krize, která propukla nejdříve v Mexiku a rozšířila se do většiny latinskoamerických států, bylo jasné, že Latinská Amerika musí hledat nový ekonomický směr. Do konce 80. let prošla většina těchto zemí tzv. „Tichou revolucí“ v jejich ekonomickém a politickém směřování. Úloha státu byla nahrazena tržním mechanismem, proběhla vlna privatizace, Latinská Amerika se integrovala do systému globálního hospodářství a soustředila se na možnosti exportu, hledání odbytových trhů a přilákání zahraničních investorů.³

V polovině 90. let se Latinská Amerika opět stala hlavní destinací španělských investic (36% vůči 33% do EU, přičemž investice v rámci Latinské Ameriky se postupně vyšplhaly až na 50% celkového objemu).⁴ Změnily se i jiné aspekty, jako např. objem těchto investic a druh podniků. Přestože malé a střední podniky byly v regionu činné i nadále, napříště se jednalo o velké podniky, které zajišťovaly většinu investic.

Přímé španělské investice odpovídaly ekonomickému růstu, který začal v 80. letech. Zatímco v letech 1985-86, kdy se Latinská Amerika ještě nevymanila z ekonomické deprese, zde Španělsko investovalo 100 milionů dolarů ročně, v letech 1991-92 byly již tyto investice 9krát vyšší. V těchto letech byly hlavním cílem investic Argentina, Brazílie, Chile, Kolumbie a Mexiko. V průběhu 90. let se významnými destinacemi staly i Venezuela, Bolívie, Ekvádor, Peru, Dominikánská republika a Kostarika.⁵

---

³ Gombala, Ivo: *Latinská Amerika ve světové ekonomice*. Praha: VŠE, 2000, s.32.

⁴ Espinós, José Déniz: *Análisis, estrategia y prospectiva de la comunidad iberoamericana*. Ministerio de defensa: Madrid, 2002, s. 192.

⁵ Lidia Míčeková: *Ekonomický vývoj v Latinskej Amerike od roku 1880 – po súčasnosť*. VŠE: Praha 2000, s.14.

V roce 1992 ze Španělska přicházelo 31% celkového objemu evropských investic. Během 90. let se stalo 2. největším zahraničním investorem po USA výrazně přesahujícím objem investic ostatních jednotlivých států Evropské Unie. Nejvíce investic směřovalo a směřuje do oblasti telekomunikací, bankovníctví a energetiky. Významný podíl připadá také letecké dopravě, moderním technologiím, cestovnímu ruchu, farmaceutickému, textilnímu a potravinářskému průmyslu.

2.2.1 Jednotlivé sektory

Mezi prvními významnými investory na konci 80. let byly španělské banky. Výrazný rozkvět zaznamenaly v polovině 90. let. V roce 1996 ovládaly finanční sektor již v 8 latinskoamerických státech a o dva roky později byly již přítomny ve 12 zemích napříč celou Latinskou Amerikou od Mexika až po Argentinu. Mezi největší patří Banco Santander a Banco Central Hispánico, které v roce 1999 zřúzovaly a dnes tvoří jednu skupinu BSCH, a Banco Bilbao Vizcaya (BBVA).

V oblasti telekomunikací byla nejprůraznějším investorem Telefónica, ve které španělská vláda v roce 1990 vlastnila podíl 32%. V roce 1992 změnila Telefónica celkovou strategii, stala se mezinárodním telefonním operátorem a ukotvila se i v Latinské Americe. Díky privatizaci tamních telekomunikací měla Telefónica již v roce 1994 dominantní postavení v telekomunikačním sektoru v Argentině, Chile, Brazílii, Peru, Venezuele.

V energetické oblasti jsou nejvýznamnější skupiny REPSOL, ENDESA a IBERDROLA, které spolu s chilskými a severoamerickými společnostmi ovládají převážnou většinu energetického trhu Latinské Ameriky.

Mezi leteckými společnostmi se nejvýrazněji prosadila skupina Iberia Airlines, která nakoupila akcie latinskoamerických leteckých společností, které tamní vlády privatizovaly. V roce 1990 se staly 30% podílníkem Argentinských

aerolinií (což později vzrostlo na 85%) a o rok později koupily 35% chilského Ladeca a 45% v největší Venezuelské letecké společnosti Viasa. Na konci 90. let si však skupina Iberia prošla řadou ekonomických těžkostí a v roce 2001 byla zprivatizována.⁶

Sektor stavebnictví je ve Španělsku ovládán společností ACS, která po fúzi s Dragados tvoří největší stavební společnost, a dále společnostmi Ferrovial, FCC, Acciona, SACYR a Obrascón-Huarte Lain (OHL). Stavebnictví se spolu s cestovním ruchem stalo na počátku 21. století motorem španělské ekonomiky. Španělský cestovní ruch je v Latinské Americe zastoupen např. společnostmi Sol-Melía, NH, Rius, Iberstar.

Významné jsou také investice středních podniků v oblasti textilní (Induyco, Cortefiel), farmaceutické (Ferrer International) a potravinářské.

Na počátku nového tisíciletí jsme svědky jistého zpomalení vývoje ,a z toho důvodu se jeví příznačnou tendence určitého odlivu španělského investic, které v latinskoamerickém regionu poklesly na 40% celkového objemu. Mezi hlavní příčiny patří vyčerpání možností privatizovaných podniků, ekonomické krize v Argentině, změna situace po 11. září 2001, narůstající objem čínských investic, atd.

2.3. Zahraniční rozvojová pomoc

Nedílnou součástí španělské zahraniční politiky je zahraniční rozvojová pomoc. Poskytování rozvojové pomoci a financování četných sociálních programů v zemích Latinské Ameriky je jedním z dlouhodobých aspektů jejich vzájemných vztahů. Jejich kořeny sahají do vzdálené minulosti, nicméně zásadní kroky k přesné strategii zahraniční pomoci byl definován pomocí

---

⁶ Baklanoff, Eric N.: *Spain's Economic Strategy toward the „Nation's of Its Historical Community:“ The Reconquest of Latin America?*, s.119.

institucí vznikajících v 80. letech. Byly to: *Státní sekretariát pro mezinárodní a iberoamerickou spolupráci (Secretaría de Estado de Cooperación Internacional y para Iberoamérica –(SECIPI))* v roce 1985, *Mezirezortní komise pro mezinárodní spolupráci (Comisión Interministerial de Cooperación Internacional)* v roce 1986 a *Španělský úřad pro mezinárodní spolupráci (Agencia Española de Cooperación Internacional - AECI)* v roce 1988. Zásadním mezníkem byla na konci 80. let integrace Španělska do EU a počátek jeho spolupráce na mezinárodní koordinaci rozvojové pomoci.

Pro Španělsko jsou tradičními prioritními destinacemi kromě zemí Latinské Ameriky, kam směřuje více než 40% oficiální rozvojové pomoci, také severoafrické země a nově i subsaharská Afrika. Zahraniční rozvojová pomoc zvyšuje prestiž Španělska na mezinárodní scéně a přispívá k rozvoji vzájemných politických a ekonomických vztahů se zeměmi, které tuto pomoc přijímají. Tato se posléze nepřímo projevuje i v oblasti nelegální imigrace, boje proti organizovanému zločinu, dále v oblasti environmentální bezpečnosti atd.

K finálnímu rozdělování pomoci Španělsko využívá neziskové organizace, mezinárodní organizace (především EU a OSN - UNHCR, FAO, OMS, UNICEF a UNRWA) a specializované organizace (především Mezinárodní červený kříž a Mezinárodní federace červeného kříže a červeného půlměsíce).⁷ Španělsko poskytuje 40 % celkového objemu své rozvojové pomoci prostřednictvím mezinárodních mechanismů a unijních institucí.

2.3.1. Deklarace Milénia

Významným milníkem v oblasti mezinárodní rozvojové pomoci se stala Deklarace Milénia, která byla podepsána v roce 2000 na Valném shromáždění OSN v New Yorku představiteli 190 států. Cílem této deklarace je odstranění

---

⁷ <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/spanelsko-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1000541/>

extrémní chudoby a nemocí v nejchudších zemích světa a zlepšení sociálních, zdravotních, ekonomických a environmentálních podmínek v těchto zemích. Státy rozvinutých zemí se zde zavázaly k dosažení konkrétních měřitelných a ověřitelných cílů, již mají být splněny do roku 2015. Mezi inkriminované rozvojové oblasti patří kromě Latinské Ameriky ještě Severní Afrika, subsaharská Afrika, Oceánie, asijské země SNS, Jihovýchodní, Západní a Východní Asie.

Z této deklarace vychází **8 následujících Rozvojových cílů tisíciletí** (*Millenium Development Goals*):

- 1. Odstranění extrémní chudoby a hladu.** Státy se zavázaly snížit do roku 2015 o 50% oproti roku 1990 počet lidí, kteří žijí pod hranicí 1 US dolaru na den. V Latinské Americe žije pod touto hranicí 11% obyvatel.
- 2. Dosažení základního vzdělání pro všechny.** V Latinské Americe bylo v této oblasti dosaženo významného pokroku. Oproti 86% dětí zapsaných do základních škol v roce 1990, se jejich počet do roku 2000 zvýšil o deset procent. Blíží se tak nejrychleji ze všech subvencovaných oblastí ke splnění 2. rozvojového cíle tisíciletí. Nicméně je třeba dodat, že tato čísla uvádějí počet dětí u zápisu a nikoliv těch, které školu opravdu dochodí.
- 3. Rovnost mužů a žen a posílení role žen ve společnosti.** Tento bod má za cíl mimo jiné odstranit nerovnost v přístupu ke vzdělání v základním a středním školství. V Latinské Americe je v současné době poměr dívek a chlapců na školách 95:100, což je pozitivní číslo, nicméně v tomto směru došlo v posledních letech k nepatrnému zhoršení.
- 4. Snížení dětské úmrtnosti.** Cílem je omezit do roku 2015 úmrtnost dětí do pěti let o 60 % oproti roku 1990. Dětská úmrtnost je nyní 32 dětí na 1000 narozených. Při stávajícím trendu v Latinské Americe je tento cíl splnitelný.
- 5. Zlepšení zdraví matek.** V současné době se podařilo snížit úmrtnost matek při porodu na 190 na 100 000 porodů a pokračující trend je uspokojivý.

- 6. Boj s AIDS, malárií a dalšími nemocemi.** Počet lidí nakažených virem HIV v Jižní a Střední Americe dosahuje 0,6% a v Karibiku 2,4%. Latinská Amerika tak zaujímá 2. místo po subsaharské Africe (8,5%). Výskyt malárie je však naopak kvalifikován jako mírný.
- 7. Udržitelný stav životního prostředí.** V tomto bodě se jedná o snahu, aby podporované země zahrnuly principy udržitelného rozvoje do svých politických programů. Cílem je rovněž zabránit ztrátám přírodních zdrojů. Zlepšení hygienických podmínek a snížení počtu lidí, kteří nemají trvalý přístup k pitné vodě, na polovinu V Latinské Americe se podařilo zvýšit nárůst plochy přírodních rezervací a chráněných míst. Ty se rozkládají na téměř 10% celkové rozlohy této oblasti. Podíl obyvatelstva s přístupem k pitné vodě dosahuje v Latinské Americe 89 %.
- 8. Světové partnerství pro rozvoj.** V tomto ohledu byly definovány dílčí cíle jako např. řešení problému zadluženosti rozvojových zemí, podmínky vývozu na trhy rozvinutějších zemí a odstranění diskriminace, spolupráce s farmaceutickými firmami, zpřístupnění informačních technologií, etc.⁸

Situace v Latinské Americe je nestejnorodá a každý stát se potýká s těmito problémy v různé míře. Nicméně pojmeme-li ji jako celek, po osmi letech od vyhlášení Rozvojových cílů tisíciletí lze konstatovat, že ve srovnání s ostatními rozvojovými oblastmi dosahuje jedněch z nejlepších výsledků a očekává se, že nejpozději do stanoveného roku 2015 budou všechny mezinárodně stanovené cíle splněny.

---

⁸ číselné údaje o Rozvojových cílech tisíciletí čerpány z Iliana Olivie: La nueva arquitectura de la ayuda y sus implicaciones para América Latina: algunas sugerencias para la cooperación española. Madrid : Real Instituto Elcano, 2004 a <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=1026>.

2.3.2. Konference v Monterrey

Dalším krokem kupředu v oblasti rozvojové pomoci se stala v roce 2002 konference v mexickém Monterrey týkající se financování pomoci. Schválením konsensu z Monterrey se 50 signatářských států zavázalo řešit konkrétním způsobem otázku uvolnění zdrojů na rozvojovou pomoc. Byl stanoven cíl pro rozvinuté země vyčlenit 0,7% HDP na oficiální rozvojovou pomoc. Prozatím tuto hranici překročilo Norsko, Dánsko, Lucembursko, Nizozemí a Švédsko. Španělsko se na této konferenci spolu s Finskem, Belgií, Francií a Velkou Británií zavázalo, že v průběhu následujících pěti let dosáhnou stanovené hranice. Španělská rozvojová pomoc se pohybuje již několik let na úrovni kolem 0,3 % HDP. Na rok 2006 bylo stanoveno 0,33%, což bylo splněno (3,23 miliard Euro). V roce 2008 by podíl rozvojové pomoci měl dosáhnout 0,5% HDP.

2.3.3. Řídící plán

Na mezinárodních principech a usneseních je postaven i základní španělský dokument týkající se rozvojové pomoci - *Řídící plán zahraniční pomoci (Plan Director)*, který přijímá španělská vláda vždy pro období 4 let. Cílem této koncepce je aktualizovat cíle, priority, finanční a organizační rámec zahraniční rozvojové pomoci Španělska na dané období. Oproti minulým koncepcím oficiální rozvojové pomoci se vyznačuje *Řídící plán zahraniční pomoci pro léta 2005-2008* změnou celkové filosofie pomoci, prosazuje snahu zapojit co nejvíce subjektů v přijímajících oblastech a zároveň zavést účinný dialog mezi jednotlivými dárcovskými zeměmi za účelem lepší koordinace. Dále zvyšuje objem pomoci a klade důraz na její kvalitu, neboť způsob poskytování pomoci je důležitým prvkem k dosažení účinnosti.

V *Řídícím plánu* je zahrnuta i pomoc poskytovaná prostřednictvím EU, multilaterálních organizací a všech jednotlivých autonomních oblastí či měst, které vzhledem ke značné decentralizaci španělského systému zahraniční pomoci, samostatně financují četné projekty v rozvojových zemích.

Co se týká geografických priorit, plán rozděluje cílové země do níže uvedených 3 skupin. Mezi kritérii pro zařazení zemí do skupin byly mimo jiné: míra chudoby a ekonomická situace v daných zemích, existence vzájemných usnesení a dohod o spolupráci s těmito zeměmi a míra účinnosti případné pomoci vzhledem k předešlému působení Španělska na území daných států. Zmiňovanými třemi skupinami zemí tedy jsou:

- **prioritní země (países prioritarias)**, do kterých bude směřovat 70% veškeré pomoci. Pro každou z nich je vypracován samostatný strategický plán rozvoje v kooperaci s tamními institucemi. Jedná se o 23 zemí, z čehož v Latinské Americe o Honduras, Nikaraguu, Salvador, Guatemala, Haiti, Dominikánskou republiku, Paraguay, Bolívii, Peru a Ekvádor.
- **Země, vyžadující zvláštní pozornost (países con atención especial)**. Sem spadají státy nacházející se ve zvláštní situaci z důvodu potřeby prevence konfliktů, nastolení míru, existence nedemokratických systémů, nedodržování lidských práv či přírodních katastrof. Z Latinské Ameriky do této kategorie spadá Kuba a Kolumbie.
- **Preferované země (países preferentes)**. Jedná se o země v upřednostněných geografických oblastech, které nejsou uvedeny v předchozích kategoriích, a země, které jsou závislé na pomoci a v nichž existují části populace žijící v nedostatečných ekonomických a sociálních podmínkách. Zde se jedná o strategii přesně mířené konkrétní pomoci. V Latinské Americe jde o Kostariku, Mexiko, Brazílii, Chile, Venezuelu, Panamu, Argentinu a Uruguay.⁹

---

⁹ http://magno.uab.es/fas/cooperacio/Documentacio/Politiques/plan_director_2005-08.pdf

2.4. Migrace mezi Španělskem a Latinskou Amerikou

Jedním z důsledků silných vazeb mezi Španělskem a Latinskou Amerikou je vzájemná migrace obyvatel mezi těmito regiony. Ekonomická provázanost v posledních desetiletích pak stojí u zrodu silné míry latinskoamerického přistěhovalectví do Evropy a díky kulturní a jazykové blízkosti především do Španělska. Migrace však není pouze jednostranná. K migraci směrem ze Španělska docházelo především v době Frankovy éry a s jejím koncem španělská emigrace slábne. Již od šedesátých let se snižuje procento španělských emigrantů, kteří si za cílovou destinaci vybírají Latinskou Ameriku, do té doby jejich majoritního příjemce. Mezi lety 1960 a 1975 se za prací vystěhoval cca 1 milion Španělů, převážně do Francie, Švýcarska a Německa.¹⁰ Tento trend však vzhledem k ropným krizím a ekonomickým problémům těchto zemí na konci 70. let slábne a s pádem Frankova režimu a následným vstupem do EU se situace obrací a ze Španělska se naopak stává země hostitelská.

V posledních 20 letech se příchod imigrantů z Latinské Ameriky zněkolikanásobil. Prudce vzrostlo i ilegální přistěhovalectví a tento fenomén se stal jedním ze zásadních vnitropolitických otázek, které řeší španělské vlády. Podle statistik *Španělského statistického institutu (INE)* zaujalo Španělsko v počtu nově příchozích migrantů mezi státy Evropské unie první místo. Podle nejnovějších statistik přesáhl počet cizinců v zemi v roce 2007 hranici deseti procent a odhaduje se, že ilegálních přistěhovalců na území Španělska se pohybuje cca 1 milion.¹¹

Za příčiny nárůstu ilegálního přistěhovalectví jsou považovány neustálé legislativní změny týkající se cizineckého zákona, dlouhotrvající byrokracie, neschopnost získání pracovního povolení přímo z rodné země přistěhovalců a přítomnost šedé ekonomiky, která podněcuje nelegalitu práce cizinců. Jeden z navrhovaných prostředků ke zlepšení situace je spatřován ve zlepšení

---

¹⁰Javier Noya: *La imagen de España en el Exterior*. Madrid : Real Instituto Elcano, 2004, s. 18.

¹¹ <http://www.etniascomunicacion.com/pdf/ndpanuarioII.pdf>

spolupráce se zeměmi původu, zlepšení systému udělování povolení přímo v zemi původu a zvýšení míry informovanosti o reálných podmínkách v cílové zemi.¹² Španělské vlády se pokoušejí nastalé situaci čelit zejména opakovanými regularizačními opatřeními, o kterých bude podrobněji pojednáno níže.

Co se týče národnostního zastoupení imigrantů, nejsilnější skupinu představují imigranti ze severní Afriky. Latinoameričané zaujímá druhé místo v celkovém počtu přistěhovalců do Španělska. Mezi latinskoamerickými zeměmi je v počtu imigrantů nejvýrazněji zastoupen Ekvádor.¹³ Boom ekvádorské imigrace začal v roce 1999 následkem ekonomického kolapsu a celá první dekáda 21. století je poznamenána růstem počtu přistěhovalců z této země.

Vysoký počet nelegálních přistěhovalců se stal jedním z nejdiskutovanějších problémů Španělska. Oba hlavní politické tábory, lidovci a socialisté, se k řešení této otázky staví poněkud odlišně. V pravicovém křídle převládá názor, že řešením problémů imigrace by měly být především legální pracovní smlouvy na dobu určitou pro ty, kteří chtějí ve Španělsku pracovat během zemědělské či stavební sezony, a neprodyšné uzavření hranic. Tuto politiku uplatňovala strana Partido Popular po celých 8 let, kdy byla u moci, k radikálnímu zlepšení situace však nedošlo a tato otázka byla po celou dobu vlády této strany předmětem četných protestů ze strany nevládních organizací pracujících s uprchlíky jako např. SOS Racismo, ATIME, Almería acoge, atd.¹⁴ Levice spatřuje řešení problémů v úplné legalizaci a otevření hranic. Po jejím nástupu k moci na jaře 2004 se zintenzívnil regularizační proces, započatý již v 80. letech. Poslední vlna regularizace přinesla pozitivní výsledky, ale zároveň vyvolala obavy z rychlého nárůstu počtu přistěhovalců a následném zhoršení celé situace. Kritika se ozývala především z řad domácích lidovců, nicméně španělská regularizace vyvolala rozsáhlou diskuzi i v celé Evropské Unii.

---

¹² <http://www.realinstitutoelcano.org/analisis/1070.asp>

¹³ <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/spanelsko-zakladni-informace-o-teritoriu/1/1000541/>

¹⁴ <http://www.infoservis.net/art.php?id=1052909148> (Infoservis společnosti Člověk v Tísni)

2.4.1. Regularizace

Podívejme se zde detailněji na regularizační proces, jeho vývoj a reakci, kterou vyvolal.

Regularizace neboli legalizace neregulérního statutu imigrantů prostřednictvím zákona, probíhá ve Španělsku již více než 20. let, během kterých se uskutečnilo několik regularizačních kampaní. Každá z kampaní měla svá specifika, každou z nich předcházela vysoký nárůst imigrantů a snaha: (1) snížit počet nelegálně pracujících migrantů na území státu, (2) dosáhnout většího ekonomického výnosu z pobytu migrantů a (3) umožnit snazší integraci těchto jedinců do společnosti.¹⁵

Ve Španělsku celkem proběhlo 6 zásadních regularizačních procesů:

1. V letech 1985 – 1986 byla prodloužena lhůta pro podání žádosti ze dvou měsíců na devět. Legalizováni byli cizinci, kteří vlastnili pracovní smlouvu a prokázali pobyt v zemi před červencem 1985. Přestože se kladného vyřízení dočkalo téměř 90% žadatelů, zapojilo se do procesu pouhých 43 000 žadatelů a proto není první vlna regularizace považována za příliš velký úspěch.
2. V roce 1991 se uskutečnil druhý regularizační proces, tentokrát podpořen značnou mediální kampaní. Celkový počet legalizovaných imigrantů dosáhl počtu 130 000. Nicméně mnozí z legalizovaných imigrantů první a druhé vlny po čase opět spadli do nelegality.
3. V roce 1996 byla rozšířena práva cizinců a začala diskuze o procesu „slučování rodin“, což se později stalo jedním z aspektů regularizace, který vyvolal obavy z prudkého nárůstu imigrantů.
4. V roce 2000 proběhl další proces legalizace. V tomto období proběhly volby, které opět vyhrála PP, jež posléze prosadila změnu imigračního zákona a zpřísnění podmínek pro získání pracovního povolení a

---

¹⁵ <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2064680>

povolení k pobytu. Bylo nutné dokázat nepřetržitý pobyt ve Španělsku nejméně po dobu 2 let. Povolení během této vlny regularizace získalo 160 000 cizinců. Rovněž se zvýšila snaha o integraci cizinců do španělské společnosti.

5. V roce 2001 se regularizace týkala cizinců, kteří v předešlém procesu splňovali všechny podmínky kromě délky pobytu na území Španělska. V březnu byl vyhlášen další dodatečný proces, který se týkal pouze ekvádorských občanů. Stalo se tak po „případu Lorca“, kdy při pracovní nehodě zemřelo 12 nelegálně zaměstnaných Ekvádorců. Tato událost rozpoutala debatu o špatných pracovních podmínkách nelegálně zaměstnávaných cizinců a vedla k uzavření dohody mezi Španělskem a Ekvádorem, jejímž výsledkem bylo, že se občané Ekvádoru mohli vrátit do země původu a požádat o pracovní povolení přímo z rodné vlasti.¹⁶
6. Největší vlna regularizace proběhla zatím v únoru až dubnu roku 2005 za vlády Zapaterových socialistů. Přímým podnětem se stal stále vzrůstající počet nelegálních imigrantů, šedá ekonomika, špatné pracovní a sociální podmínky imigrantů a malá míra integrace do cílové společnosti. Aby splnili stanovené požadavky, museli cizinci pobývat na území Španělska nejméně jeden rok, mít pracovní povolení a čistý trestní rejstřík. Z rekordních 800 000 žadatelů bylo zlegalizováno více než půl miliónu cizinců, převážně z Ekvádoru (22%), Rumunska (17%) a Maroka (11%). Největší podíl těchto cizinců pobývá v Madridu a Katalánsku.¹⁷ Vzhledem k masivnímu charakteru celé akce a rychlosti jejího průběhu vyvolal tento regularizační proces diskuzi na celoevropské úrovni. Vyčítána jí byla především ukvapenost, přílišná flexibilita ze strany španělských úřadů a nedostatečná reflexe důsledků tohoto procesu. Existují obavy, že tento přístup pouze podněcuje další přistěhovalce k příchodu do

---

¹⁶ <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2064680>

¹⁷ www.ine.es

Evropy. Španělská imigrační politika vyvolala diskuzi zejména mezi státy, které se Španělskem sousedí a rovněž se potýkají s problémy nelegální imigrace (např. Francie, Holandsko a Německo), a bojí se zhoršení vlastní situace. Evropská Unie jako celek zdůrazňovala, že není v její kompetenci zasahovat do imigračních otázek, které spadají do pravomocí jednotlivých států. Nicméně tato diskuze podnítila Evropskou Unii k vytvoření poradního výboru pro migrační záležitosti a ke zvýšení úsilí o společnou imigrační politiku. Regularizace není trvalým řešením problému nelegální imigrace a přestože došlo k poklesu šedé ekonomiky, jedná se o jev dočasný, neboť mnozí z těchto cizinců po určité době opět spadají do ilegality a celkový počet příchozích imigrantů se zvyšuje. Nicméně v závěru byla španělská regularizace hodnocena pozitivně, jelikož se stala důležitým podnětem pro budoucí řešení této otázky na celoevropské úrovni.

3. PROMĚNY VE ŠPANĚLSKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE

Mezi Španělskem a Latinskou Amerikou existují specifické vztahy díky vzájemné propojenosti vycházející z historie těchto států a jejich vzájemného soužití. Této výjimečnosti si byly vědomy španělské vlády po celé dvacáté století a Latinská Amerika pro ně zůstávala prioritní zahraniční oblastí. Přestože ve vzájemných vztazích existuje určitá kontinuální linie, nepřestávají se v průběhu 20. století vyvíjet a měnit. Od pádu Frankova režimu existuje několik impulsů a faktorů, které měly velký vliv na další vývoj španělské zahraniční politiky v Latinské Americe. Mezi faktory, které dlouhodobě ovlivnily vzájemné vztahy patří proces integrace a to jak v latinskoamerickém regionu tak v Evropě. Dalším významným faktorem je politická, ideologická a ekonomická orientace jednotlivých vlád ve Španělsku a Latinské Americe, kde v průběhu 90.

let došlo k sérii vítězství levicových vlád. Cílem následujících podkapitol je bližší analýza těchto faktorů a událostí, které určovaly směr španělské zahraniční politiky vůči Latinské Americe.

3.1. Latinskoamerická integrace

Důležitým faktorem, který kvalitativně poznamenal vztahy Španělska a Latinské Ameriky je integrace v latinskoamerickém prostoru a subregionální uskupení převážně ekonomického charakteru, která zde začala úspěšně fungovat v průběhu 90. let. Pokusy o latinskoamerickou integraci probíhaly již v 50. a 60. letech, ale reálné výsledky byly kvůli nestabilní politické a ekonomické situaci mizivé. Až konec autoritativních režimů, demokratizace v 80. letech a rozpad bipolárního světa přinesly úrodnou půdu, ze které mohla vyrůst jednotlivá integrační uskupení.

Po druhé světové válce se ekonomická spolupráce a její institucionalizace nacházela na velmi nízké úrovni. Pokusy o vzájemnou spolupráci však nikdy neustaly. Převážná většina institucí, které posloužily jako základ pro vytvoření zón volného obchodu v Latinské Americe byla založena v 60. a 70. letech 20. století. V roce 1960 vznikla *Latinskoamerická zóna volného obchodu (LAFTA)*, která byla po řadě neúspěchů v roce 1980 nahrazena *Latinskoamerickým integračním sdružením (ALADI)*. Ve střední Americe se od roku 1960 spolupráce uskutečňuje v rámci *Středoamerického společného trhu (CACM)*. V roce 1969 byl založen *Andský pakt* (později *Andské společenství - CAN*). Společným rysem těchto uskupení však byla po dlouhá léta řada vnitřních krizí, která jejich činnost paralyzovala.

K reálnému naplnování cílů těchto institucí tak došlo až v období přelomu 80. a 90. let, které je ekonomy nazýváno „renesancí integračních procesů“ v regionu. Jejimi předpoklady bylo celkové geopolitické a ekonomické klima na kontinentě, k jehož zlepšení nemalou mírou přispěly i USA, jejichž

změna zahraničně-obchodní politiky znamenala velký impuls pro regionální integraci.¹⁸

3.1.1. Integrační uskupení

Nejúspěšnější zónu ekonomické integrace v Latinské Americe a největší ekonomický blok na jihoamerickém kontinentě představuje společný trh Mercosur, který v březnu 1991 založily Brazílie, Argentina, Paraguay a Uruguay. Venezuela přistoupila v roce 2006. V lednu 1995 Mercosur ustavil celní unii a vytvořil oblast volného obchodu. Mercosur se stal i významným mezinárodním hráčem a podařilo se mu vyjednat důležité mezinárodní dohody např. s EU, která je v mnoha směrech pro Mercosur vzorem při dalších integračních procesech..

V současné době patří mezi nejvýznamnější subregionální integrační sdružení Latinské Ameriky, která mají relativně jasně definované cíle, kromě Mercosuru také Andské společenství (CAN). To bylo založeno v roce 1969 Bolívií, Chile, Kolumbií, Ekvádorem a Peru. Později Chile vystoupilo a přistoupila Venezuela. V roce 2004 byla podepsána dohoda mezi CAN a Mercosurem a byl tak položen základ ambiciózního projektu – *Jihoamerického společenství národů (CSN)*, které by mělo přinést vytvoření jihoamerické zóny volného obchodu. Nicméně celý tento integrační proces se zpomalil a zpochybnil v roce 2006 poté, co Venezuela vystoupila z CAN na protest proti podpisu dohody o volném obchodě Kolumbie a Peru s USA.

Ve Střední Americe se nejsilnějším integračním uskupením stal *Společný trh střední Ameriky (MCCA)*, jehož členy jsou Guatemala, Salvador, Honduras, Nikaragua a Kostarika. V roce 2002 vznikla *Středoamerická zóna volného obchodu* mezi členskými státy MCCA a USA. V polovině 90. let se

---

¹⁸ Málková, Lenka: *Zóny volného obchodu v Latinské Americe*, VŠE Praha 2006, s.9.

dokonce zrodily plány na vytvoření *Celoamerické zóny volného obchodu (FTAA* či *ALCA*), která by pokrývala státy Jižní, Střední a Severní Ameriky, nicméně je čím dál zřetelnější, že jednání o tomto integrační uskupení se ocitlo ve slepé uličce.

Závěrem této podkapitoly je třeba říci, že výsledkem latinskoamerická integrace je zlepšení výkonnosti ekonomik, zvýšení interakce mezi jednotlivými zeměmi a lepší postavení latinskoamerických zemí na mezinárodní scéně. Latinská Amerika se stala důležitým ekonomickým spoluhráčem pro EU i samotné Španělsko. Integrační proces v Latinské Americe pokračuje, i když v posledních dvou letech došlo k určitému zpomalení a objevují se rozpory, často související s vlnou nacionalismu, který ztěžuje spolupráci mezi jednotlivými státy.

3.2. Vliv vstupu Španělska do Evropského Společenství na jeho působení v Latinské Americe

Španělsko vstoupilo do Evropského Společenství v roce 1986. Tento krok přinesl změny jak ve vnitřní politice, tak v politice zahraniční. Přistoupení do evropského integračního uskupení hrálo v historii Španělska zásadní roli.

Vzájemné vztahy Španělska a ES se začaly prohlubovat již v 60. letech 20. století. První žádosti Španělska o vstup do ES však nebylo vyhověno. Významným posunem se stala Preferenční dohoda z roku 1970. Na konci 70. let začaly další vyjednávací procesy se Španělskem a Portugalskem a výsledkem bylo jejich přijetí ke dni 1.1.1986. Od té doby již Španělsko neuplatňuje pouze nezávislou zahraniční politiku vůči Latinské Americe, jelikož jejich vzájemné vztahy jsou do značné míry ovlivňovány jednáním a dohodami uzavřenými mezi Evropskou Unií a latinskoamerickými zeměmi.

Vztahy Evropy a Latinské Ameriky se začaly intenzivně rozvíjet od 80. let. Významnou roli v rozvoji spolupráce mezi oběma regiony sehrál Manuel

Marín, který od roku 1986 zaujímal významné funkce v Evropské komise. V letech 1993-1999 působil jako zmocněnec pro rozvoj ekonomických vztahů se Středomořím, Latinskou Amerikou, Asie a zeměmi ACP a svým působením výrazně přispěl k rozvoji vzájemných vztahů mezi Evropou a Latinskou Amerikou.

EU přikládá zvýšenou pozornost oblasti Latinské Ameriky jako jednomu z politicky a ekonomicky privilegovaných partnerů. Panuje shoda na tom, že je třeba posílit politický dialog, ekonomické a obchodní vztahy a celkovou regionální spolupráci. Vzájemné vazby výrazně posílilo přijetí Španělska a Portugalska do evropské integrace, jež se stalo důležitým impulsem pro větší orientaci EU na Latinskou Ameriku. Je jisté, že zde sehrály roli i jiné faktory, nicméně nelze popřít, že se Španělsko stalo hlavním hybatelem tohoto procesu. Španělsko hraje díky politické, historické a kulturní spjatosti s Latinskou Amerikou významnou roli prostředníka mezi oběma regiony a snaží se o posílení vzájemné spolupráce na regionální, subregionální i bilaterální úrovni.

Dle průzkumů agentury Burke/Emopública přes 70% občanů EU zastává názor, že Španělsko by díky svým historickým kořenům a společnému jazyku mělo hrát rozhodující roli v určování vztahů Evropské Unie a Latinské Ameriky.¹⁹

3.2.1. Vrcholné schůzky

Vztahy mezi EU a latinskoamerickými zeměmi se realizují jednak na úrovni jednání s jednotlivými státy, jednak prostřednictvím celé řady specifických a odborných rozhovorů mezi EU a jednotlivými organizacemi a integračními uskupeními. Vzájemné vztahy se zakládají na ekonomické

---

¹⁹ Noya, Javier: *La imagen de España en el Exterior*. Madrid : Real Instituto Elcano, 2004, s.31.

spolupráci, posílení obchodních vztahů a na institucionalizaci politického dialogu.

Třemi zásadními událostmi pro posílení politického dialogu se staly rozhovory mezi Skupinou Rio a EU, které probíhají od roku 1986, rozhovory uskutečněné v San José se zeměmi Střední Ameriky a Summity EU-LA.

Skupina Rio, která vznikla v roce 1986 z iniciativy 6 států, dnes již zahrnuje prakticky celou Latinskou Ameriku a schůzky této skupiny s EU konané jednou ročně jsou jedním ze základních pilířů vzájemné spolupráce. Podobnou iniciativu představují i Summity EU – LA, kde se scházejí vrcholní představitelé cca 60 států z obou oblastí a které se konají od roku 1999 každé dva roky. (Rio de Janeiro v roce 1999, Madrid v roce 2002 a Guadalajara v roce 2004, Vídeň 2006). Jejich účelem je podpořit lepší porozumění mezi oběma regiony, rozvíjet strategické partnerství mezi nimi, stanovit priority vzájemných vztahů v oblasti politického dialogu i ekonomických styků a určit hlavní oblasti spolupráce. Konkrétními otázkami, které jsou projednávány bývá tradičně boj s chudobou a organizovaným zločinem, vzájemný obchod, regionální integrace, migrace atd. EU se snažilo uzavřít dohody nikoli pouze se jednotlivými státy, ale s většími uskupeními, což ale na posledním summitu narazilo na vnitřní rozpory uvnitř *Andského společenství (CAN)*, které nedlouho před summitem opustila Venezuela. S Mercosurem se jednání o snížení celních překážek ocitla ve slepé uličce, a tak největším úspěchem byla jednání se Středoamerickým jednotným trhem, podpis bilaterálních dohod týkajících se volného obchodu s Chile a Mexikem a drobné dohody např. mezi Španělskem a Bolívií týkající se zestátnování ropných společností.

3.2.2. Ekonomické vztahy

Zaměříme-li se na oblast ekonomiky, bylo Španělsko před vstupem do EU zemí spíše uzavřenou s převažujícím zemědělským sektorem. Integrací do

Evropského Společenství dosáhlo hospodářského pokroku a stalo se významným ekonomickým partnerem na evropské i mezinárodní úrovni. V první fázi se jeho politická a ekonomická aktivita soustředila zejména na samotnou EU, v polovině 90. let však opět nabyla na intenzitě spolupráce s latinskoamerickým regionem a velký objem investic směřoval právě do těchto zemí. Španělsko představuje nejvýznamnějšího obchodního partnera Latinské Ameriky ze všech 27 členských států EU a svou přítomností v EU posílilo politickou i ekonomickou angažovanost Evropy v LA. EU se v nedávných letech stala nejdůležitějším zahraničním investorem a po USA druhým komerčním partnerem zemí Latinské Ameriky. Její zahraniční obchod s Latinskou Amerikou se v letech 1990–2005 více než zdvojnásobil. Dovoz dosahuje cca 70 miliard eur a vývoz 60 miliard eur a vzájemný obchod v roce 2005 převyšoval 9 miliard eur.²⁰ EU je také významným poskytovatelem zahraniční pomoci v EU, ročně vydává v Latinské Americe okolo půl miliardy eur. K tomu je třeba připočítat nemalé individuální příspěvky zemí Unie. Po vstupu Španělska do Evropského Společenství se změnila celková strategie španělské rozvojové pomoci. Španělsko se integrovalo do stále intenzivněji fungujícího systému mezinárodního a unijního systému poskytování zahraniční pomoci. Dnes je přes unijní instituce poskytováno přes 40% veškeré španělské zahraniční pomoci.

3.3. Změny španělské zahraniční politiky spojené s levicovým posunem v Latinské Americe

V posledních 10 letech jsme svědky fenoménu hromadného příklonu k levici ve většině latinskoamerických zemí. Sérii levicových vítězství odstartoval jeden z nejvýraznějších současných politiků Latinské Ameriky Hugo Chávez vítězstvím ve venezuelských prezidentských volbách v roce 1998.

---

²⁰ Banús Vidal, Shirley Consuelo: The EU's Relations with Latin America. VŠE: Praha 2006, s.7.

Po přijetí nové ústavy byl znovu zvolen v roce 2000 a v prosinci 2006 se stal prezidentem na dalších 6 let. Dalším státem, kde se k moci dostala levice, bylo Chile. Tam v roce 2000 zvítězil Ricardo Lagos a v roce 2006 Michelle Bachelete. Následovala Brazílie s vítězstvím Luly da Silvy (2002, 2006) a Argentina 2003, kde se prezidentem stal Nestor Kirchner a o 4 roky později jeho žena Cristina Kirchnerová. V Paraguay zvítězil v roce 2003 Duarte Frutos, v Uruguayi Tabaré Vázquez (2005), v Bolívii Evo Morales (2006) a v sousedním Peru Alan García (2006). V Nicaragui se k moci dostal Daniel Ortega (2006) a v Ekvádoru Rafael Correa (2006). Prozatím posledním levicovým vítězstvím je nástup Alvara Coloma do prezidentské funkce v Guatemale v roce 2007. Výjimku v celém regionu tak tvoří pouze Kolumbie se svým pravicovým prezidentem Alvaro Uribem, Mexiko, kde v roce 2006 těsně zvítězil Felipe Calderón, Honduras a El Salvador. Je tedy jasné, že se nejedná o sérii osamocených vítězství, ale o celoregionální vlnu.

Jedná se o překvapivý obrat v regionu, kde předchozí levicová vítězství nekončila většinou velkým úspěchem. Socialistický experiment se v zemích Latinské Ameriky s výjimkou Kuby ukázal jako neživotaschopný a na konci 80. let Latinská Amerika v kontextu rozpadu bipolárně orientovaného světa nastoupila cestu nové politické a ekonomické orientace. Země se snažily o demokratický charakter, přijaly tržní ekonomiku a zásady neoliberalismu a k moci se dostaly ve většině zemí středopravicové vlády. Zdálo se, že levice je natrvalo ochromena „dojednanými“ přechody k demokracii a hegemonií neoliberální ekonomie, jež omezila provádění přerozdělovacích politik a podlomila na odbory napojené socialisty a další masové organizace.²¹ Od konce 90. let se však k moci dostávala levice, která velmi záhy ovládla téměř celý subkontinent. Velkou roli zde sehrál neúspěch neoliberálních politik z devadesátých let, které sice přinesly demokratizaci, ale nikoli dramatický hospodářský vzestup pro nejširší vrstvy. V současné době rozvoj stále zaostává za možnostmi, které se subkontinentu otevřely. Vlna privatizací do

---

²¹ Cleary, Mathew R.: Explaining the Left Resurgence. Journal of Democracy. London: Johns Hopkins University Press October 2006, s.36.

infrastruktury se zastavila a naopak se objevily trendy vrátit mnohé zpět do rukou státu.²²

Levice v Latinské Americe však není jednodušší a je nutné rozlišovat mezi charakterem levice v jednotlivých státech, neboť zde existují hluboké rozdíly v podstatě a stylu. S jistou mírou zobecnění lze latinskoamerickou levici rozdělit do dvou skupin. Na jedné straně stojí levice populistická a radikální s nacionalistickou a antiamerickou rétorikou, které se mnozí pozorovatelé obávají a jejímž charakteristickým zástupcem je Chávez, v mírnější verzi pak i Morales, Ortega a Correa. Druhým táborem je levice umírněnější, „sociálnědemokratická“. Navzdory tomu, že v tisku obvykle slyšíme o první skupině, protože je výraznější díky svým radikálním postojům, většina subkontinentu je ovládána tímto umírněným křídlem.

Španělsko tradičně udržuje přátelské vztahy s celou Latinskou Amerikou, je ovšem pravda, že v určitých obdobích se dostala do drobných rozporů zejména s představiteli populisticky orientovaných států. V období Aznarovy vlády, zvláště pak po výslovném příklonu Španělska k politice USA po roce 2001, se vztahy sice přiosřily, ale jednalo se spíše o rétorické rozepře než o vážnou změnu vzájemných vztahů.

V roce 2004 se i ve Španělsku dostala k vládě levice a Zapatero prosadil intenzivnější dialog a přátelský tón se všemi latinskoamerickými státy včetně těch „ostrakizovaných/problematických“. Např. v lednu 2005 byly na jeho naléhání zrušeny sankce, které uvrhla EU na Kubu v souvislosti s uvězněním 75 disidentů/členů opozice, a které byly iniciovány jeho předchůdcem Aznarem. Během španělské socialistické vlády se vzájemné španělsko-kubánské vztahy zlepšovaly /došlo k obnovení dialogu mezi Kubou a Španělskem??? a vyústily jejich oficiální normalizací v 3. dubna 2007, kdy byla v Havaně ministry zahraničních věcí Španělska a Kubu podepsána dohoda o ustavení politických konzultací včetně dialogu v oblasti lidských práv (*"Acuerdo para el establecimiento de consultas políticas incluido el diálogo en materia de*

---

²² Mezinárodní politika, s. 4.

derechos humanos").²³ Španělsko jako významný hráč Evropské Unie pro tuto oblast se snažilo přivést na cestu vzájemného porozumění a zmírnění napětí i EU jako celek a výsledkem je otevřenější postoj EU v přístupu ke Kubě. Ten v posledních několika měsících výrazně nabyl na intenzitě také díky odchodu Fidela Castra z politické scény a nástupem jeho bratra Raúla. Očekává se, že Kuba vystoupí z izolace a postupně opustí ryze socialistický model státu. Španělsko i EU se snaží aktivně podněcovat ekonomické a politické reformy na Kubě a má za cíl stát se důležitým hráčem při procesu transformace tohoto státu.

Dalším státem, který vzbuzuje velkou pozornost médií je Venezuela, jejíž sebedůvěra pramení z ropného bohatství, a v jejím stínu stojící Bolívie a Ekvádor, a to převážně kvůli hlasité populistické, nacionalistické a antiamerické rétorice. Kroky, které jsou důsledkem těchto radikálního postojů, komplikují i vzájemnou spolupráci se Španělskem a Evropskou Unií. Např. vztahy uvnitř Mercosuru a vystoupení Venezuely z CAN ztěžují latinskoamerickou integraci a brzdí rozvoj vzájemných vztahů se Španělskem i evropským uskupením. Podnikatelské a investiční prostředí v Latinské Americe se poněkud znepráhlednilo a v některých zemích se projevuje uzavírání se zahraničním investorům.

Jak již ale bylo zmíněno, většina latinskoamerických zemí jsou stoupenci umírněné levice a není zde proto důvod, aby se vzájemné vztahy se Španělskem vyostřily a radikálně měnily pouze v důsledku levicové orientace tohoto regionu.

3.4. Změny v zahraniční politice vůči Latinské Americe za jednotlivých španělských vlád

Všechny španělské vlády od pádu Frankova režimu jsou si vědomy specifičnosti vztahů s Latinskou Amerikou, ačkoliv v praxi byla každá z nich zastáncem jiné

---

²³ <http://www.latinreporters.com/cubapol06042007.html>

koncepce zahraniční politiky vůči tomuto regionu a každá z nich se řídila svým vlastním scénářem, ideologickou perspektivou a cíli vycházejícími z celkového pojetí jejich zahraniční politiky. Všechny demokratické vlády (Suarézova, Gonzálesovy, Aznarovy i Zapaterovy) se snažily rozvíjet s větším či menším úspěchem aktivní a relativně nezávislou zahraniční politiku a diplomatická i ekonomická přítomnost Španělska v latinskoamerickém se postupně zvýšila.

Vztah k Latinské Americe byl vždy určen trojí identitou Španělska - iberoamerickou, evropskou a transatlantickou, přičemž jednotlivé vlády a politické strany upřednostňovaly jednotlivé orientace v různé míře a v závislosti na tom se kvalitativně měnily i vztahy k Latinské Americe.

Pokusím se zde analyzovat základní charakteristiku přístupu Španělska k Latinské Americe, který zastávají dvě hlavní politické strany Španělska, socialisté (PSOE) a lidovci (PP), s důrazem na období Aznarových a Zapaterových vlád.

Po pádu Frankova režimu se objevil nový přístup k zahraniční politice vůči Latinské Americe vyznačující se rostoucí spoluprací. Oba regiony spojoval postupný přechod k demokracii a nastolení ekonomických a sociálních reforem. První impulsy nové politické orientace se zrodily již v období Suarezovy vlády v letech 1976-81, kdy se formoval speciální statut vzájemných vztahů Španělska a Latinské Ameriky, nicméně o pokusu definovat koherentní plán zahraniční politiky vůči Latinské Americe lze mluvit až s příchodem Gonzálesovy vlády v roce 1982, zejména pak konec 80. let, jelikož do té doby byla pozornost španělské administrativy soustředěna zejména na integraci do Evropského společenství a Severoatlantické Aliance. Poté, co v roce 1996 vystřídali Gonzálesovy socialisty u vlády lidovci, nastaly změny také v zahraniční politice. Již od roku 1986 existovaly určité neshody vyplývající ze zásad europeismu a iberoamerikanismu, které se ovšem ukázaly být méně zásadní než rozpory mezi dimenzí iberoamerickou a transatlantickou. Za Aznara se společné zájmy a představy více shodovaly s USA než s Evropou. Tato

orientace na USA v době, kdy Latinskou Amerikou stále častěji zaznívá antiamerická rétorika a projevuje se snaha distancovat se od přímého severoamerického vlivu, pozici Španělska v tomto regionu spíše oslabilo. Zahraniční politika Aznarovy vlády může být pochopena pouze v kontextu mezinárodních událostí. Orientace Španělska na transatlantickou kooperaci se projevila zcela konkrétně po zářijových atentátech v New Yorku v roce 2001 aktivní podporou Bushovy politiky, která vyústila válkou v Iráku. V roce 2002 byla zdůrazněna priorita vztahů s USA a slábnoucí provázanost s evropskou politikou. Kulminujícím momentem se stala účast Španělska na schůzce mezi Georgem Bushem, Tony Blairem a José Manuelem Barrosem na summitu 16.3.2003, který se konal na Azorských ostrovech. Tato schůzka ukončila diplomatické úsilí OSN, jehož prostřednictvím mělo být dosaženo odzbrojení Iráku. Toto úsilí podporovala zejména Francie, Německo a z latinskoamerických zemí Chile a Mexiko. Výsledky této schůzky otevřely dveře přímé intervenci a preventivní válce v Iráku. USA, Velká Británie, Španělsko a Portugalsko zde rovněž podepsaly deklarace o transatlantické solidaritě. Španělsko se prakticky zavázalo, že bude podporovat zahraniční politiku USA, čímž do jisté míry omezilo i autonomii své zahraniční politiky v Latinské Americe. Španělsko se posléze dostalo do konfliktů zejména s Mexikem a Chile, které byly stejně jako Španělsko nestálým členem OSN a zastávaly v otázce války v Iráku opačné stanovisko než Bushova administrativa. Španělsku bylo vytýkáno, že se stalo pouhým mluvčím Spojených států. Vzniklo značné napětí ve vzájemných vztazích s Latinskou Amerikou a došlo k určité ztrátě prestiže Španělska v tomto regionu. Také vzhledem k přibývajícimu počtu levicově orientovaných států se Aznarova pozice v Latinské Americe zhoršovala a rozpory mezi ní a Španělskem se prohlubovaly. Příklon k USA mělo za následek i zhoršení vztahů s vybranými státy jako je např. Kuba a Venezuela, se kterými udržuje USA vyostřené vztahy. K uvolnění vztahů s Latinskou Amerikou došlo až za Aznarova nástupce Zapatera. Po jeho zvolení do čela vlády následovalo předefinování přístupu, priorit a cílů na mezinárodní scéně i v Latinské Americe jako takové. Vláda

socialistů se vyznačuje opětovným příklonem Španělska k evropské integraci a přiblížením svých pozic spíše Německu a Francii než USA. V prvních měsících však vzhledem k prioritám v Evropě, jako např. řešení evropské ústavy, snaze o intenzifikaci vztahů s Marokem a izraelsko-palestinskému konfliktu, stál latinskoamerický region poněkud v pozadí a konsistentní aktivní politika vůči Latinské Americe neexistovala. Postupně však nástup levicového režimu ve Španělsku prospěl vzájemnému porozumění a zklidnění napětí v Latinské Americe, která v roce 2004 byla již téměř bez výjimek rovněž levicově orientovaná. Pro Zapaterovu zahraniční politiku v Latinské Americe je charakteristické hledání konsenzu, snaha o opětovnou relativní autonomii v zahraniční politice k latinskoamerické a středomořské oblasti, snaha o multilateralismus, iniciativa pro normalizaci vztahů s Kubou a důraz na sociální problematiku. Vztahy s Latinskou Amerikou se v současné době zlepšily i díky větší ideové blízkosti se socialistickou vládou Španělska a většina latinskoamerických států tak uvítala s povděkem výsledek voleb v březnu 2008, kdy Zapaterovi socialisté opět vyhráli volby.

4. ZÁVĚR

Latinská Amerika je pro Španělsko prioritní zahraničně politickou sférou zájmu a tyto dvě oblasti pak pro sebe vzájemně představují důležité zahraniční partnerství v širokém spektru oblastí. Za posledních 30 let vznikly četné instituce, zejména z iniciativy španělské strany, které udržují vzájemný dialog a rozšiřují spolupráci v oblasti sociální, ekonomické, kulturní i politické. Jedním ze základních pilířů vzájemného dialogu jsou i každoročně pořádané Iberoamerické summity, které jsou odrazovým můstkem pro veškerou další spolupráci a její koordinaci. Podnětem k pořádání těchto summitů byla oslava 500letého výročí objevení Ameriky, která opět zdůraznila vzájemnou provázanost těchto regionů a nutnost intenzivní spolupráce. Na těchto

summitech se projednávají problémy, které dlouhodobě sužují latinskoamerické země jako např. boj proti chudobě a drogám, environmentální bezpečnost, demokratické principy a mezinárodní ekonomická spolupráce, řeší se zde však také aktuální politické otázky. Na summitech se projevuje celková atmosféra a ladění vzájemných vztahů a jejich případné ochladnutí se odráží i na jejich průběhu. V letech 2003-2004 se systém Iberoamerických summitů ocitl v krizi a v současné době se uvažuje o změně jejich koncepce. Španělsko se snaží opustit roli dominantního hráče a organizátora a převést větší část odpovědnosti a finančního břemene na státy Latinské Ameriky.

Důležitou součástí vzájemných vztahů jsou kromě politického dialogu i vztahy ekonomické. Přejít k demokratickým režimům ve Španělsku i Latinské Americe otevřel dveře intenzivní ekonomické spolupráci. S výjimkou prvních let po vstupu Španělska do Evropského společenství byla Latinská Amerika po celé demokratické období hlavní destinací španělských zahraničních investic. Jejich objem se značně zvětšil v polovině 90. let, kdy sem nově začaly proudit investice velkých podniků. Ty většinou drží silné pozice na latinskoamerickém trhu dodnes a to zejména v sektoru telekomunikací, bankovníctví a energetiky a Španělsko si v Latinské Americe udržuje 2. příčku mezi největšími zahraničními investory. Na počátku nového tisíciletí se ovšem objevuje tendence mírného odlivu španělských zahraničních investic vzhledem k vyčerpání možností privatizace, projevům ekonomické nestability, příchodu nových investorů a změnou investičního klimatu.

Nedílnou součástí zahraniční politiky a ekonomických vztahů je i zahraniční rozvojová pomoc. Prioritní oblastí Španělska pro poskytování rozvojové pomoci je kromě afrických zemí Latinská Amerika, kam směřuje 40% jejího celkového objemu. Poskytování rozvojové pomoci je stále těsněji propojeno s mezinárodními a unijními institucemi. Zásadním dokumentem v mezinárodním měřítku se stala Deklarace Milénia, která vytyčila základní cíle pro zlepšení životních podmínek v rozvojových oblastech do roku 2015. Na domácí půdě je nejvýznamnějším dokumentem zaštiťujícím celkovou koncepci rozvojové pomoci Řídící plán, v rámci kterého španělská vláda každé čtyři roky

vytyčuje cíle a priority rozvojové pomoci pro dané období. Objem této pomoci se zvyšuje, španělská vláda se zavázala zvýšit jejich objem ze současných 3,3% HDP na 7%. Mění se také charakter a filozofie této pomoci. Prioritou se stala kvalita pomoci a zavedení lepších mechanismů jejího řízení, objevuje se snaha o spoluzodpovědnost a větší spolupráci s organizacemi v cílových zemích a namísto jednorázových finančních injekcí jsou podporovány dlouhodobé projekty v jednotlivých zemích.

Vzájemná propojenost Španělska a Latinské Ameriky s sebou přináší i otázku migrace. K migraci směrem ze Španělska docházelo především v období Frankova režimu, od konce 70. let se však Španělsko stalo převážně hostitelskou zemí. Příchod cizinců z Latinské Ameriky je spjatý s tamní sociální situací, životními podmínkami a ekonomickými krizemi. Od devadesátých let se počet imigrantů zněkolikanásobil. Ruku v ruce s legální imigrací se objevuje i imigrace nelegální, které se španělské vlády snaží čelit regularizací mající za cíl snížit počet nelegálních přistěhovalců a zlepšit jejich integraci do španělské společnosti, omezit šedou ekonomiku a dosáhnout většího ekonomického výnosu z jejich pobytu. Od 80. let proběhlo 6 hlavních regularizačních procesů, z nichž poslední, uskutečněný v roce 2005, vyvolal celoevropskou diskuzi a podnítil EU ke zvýšení úsilí o společnou imigrační politiku.

Celková orientace španělské zahraniční politiky v daném období zaznamenala změny pod vlivem mezinárodního dění a vnitřních změn v obou oblastech. Jedním ze zásadních kroků pro Španělsko bylo jeho přistoupení k Evropskému společenství v roce 1986. To mělo vliv nejen na vztah Španělska k Latinské Americe, ale i na koncepci zahraničního směřování celého Evropského společenství. V prvních letech po vstupu do ES převládla ve Španělsku orientace na evropský prostor, nicméně vazby na Latinskou Ameriku v 90. letech opět výrazně posílily a Španělsko podnítilo větší spolupráci Evropské Unie s latinskoamerickým regionem. Dnes je v pozici prostředníka a hybatele vzájemných vztahů obou oblastí a hraje rozhodující roli v určování vztahů k Latinské Americe.

Významným faktorem ovlivňujícím vzájemné vztahy je i integrační proces probíhající v Latinské Americe. Ten zvýšil míru interakce mezi jednotlivými zeměmi a umožnil jim lepší a efektivnější postavení na mezinárodní scéně, díky čemuž se jejich vztahy se Španělskem i EU staly intenzivnější. Integrační proces v Latinské Americe začal již v 50. letech, nicméně k reálnému naplnění jeho cílů došlo až na přelomu 80. a 90. let. Nejúspěšnějšími integračními uskupeními se stal Mercosur a CAN, v současné době však tento proces prožívá určité vnitřní rozpory pramenící z nacionalistických, populistických a antiamerických postojů nejradikálnějších zemí jako např. Venezuely, která z Andského společenství vystoupila a tím jeho postavení poněkud oslabila.

Kvalita vzájemných vztahů je ovlivňována rovněž přístupem jednotlivých vlád a jejich ideologickým směřováním. V Latinské Americe se sice v průběhu 90. let dostaly k moci vlády s levicovým programem, je však nutné rozlišovat mezi charakterem levice v jednotlivých státech. Ve většině zemí vládne umírněná levice blížící se evropskému sociálně demokratickému modelu a nevyznačují se radikálními postoji ztěžujícími vzájemnou spolupráci. K určitému zhoršení politického dialogu a ekonomických podmínek pro zahraniční investory dochází pouze u druhé skupiny států, kde převládá radikální populistická rétorika a antiamerické postoje, jejichž typickým příkladem je zejména Venezuela.

Také ve Španělsku se v roce 2004 dostali po osmi letech k moci opět socialisté. To mělo za následek sblížení Španělska a latinskoamerických zemí díky větší ideologické blízkosti a menší orientaci na USA, která byla charakteristická pro předchozí Aznarovy vlády a která vzbudila u většiny latinskoamerických zemí nevoli. V březnových volbách v roce 2008 potvrdila vládnoucí PSOE svůj mandát a zřejmě bude udržovat nastoupenou zahraničně politickou linii vůči Latinské Americe, která spočívá ve snaze o blízkou spolupráci a hledání kompromisu v přístupu i k zemím s radikálním režimem, jako jsou Kuba a Venezuela.

RESUMEN

América Latina ha representado desde siempre una región prioritaria de la política española exterior por sus raíces históricas; las relaciones mutuales han vivido una gran reanimación después del fin de la época de los regímenes autoritarios y de transición democrática de España y de los países latinoamericanos. Dentro de esos años, múltiples instituciones han crecido para reforzar la cooperación en el dominio social, económico, cultural y político. Uno de los principales pilares del diálogo político entre España y América Latina está cumplido por las Cumbres iberoamericanas organizadas anualmente desde 1991; allí se solucionan los temas de la pobreza, seguridad ambiental, migración, cooperación internacional e igualmente de las relaciones económicas.

La transición abrió la puerta a la cooperación económica intensa de las dos regiones. Las inversiones extranjeras de España han llegado a ser importantes sobre todo en los años noventa con la llegada de las inversiones de las grandes empresas mayormente presentes en el sector bancario, energético, de construcción y telecomunicación. Gracias a esto, España se convirtió en el segundo mayor inversor en la región después de EEUU, lo que continua, a pesar de que el volumen de las inversiones haya conocido un ligero descenso a principios del siglo XXI por el agotamiento de las posibilidades de privatización, la poca estabilidad y los nuevos inversores de China etc.

Una parte integral de las relaciones representa la ayuda oficial al desarrollo. El 40% del volumen total de la AOD española se dirigen a los países de Latinoamérica. El ofrecimiento de la ayuda está cada vez más ligada con las instituciones internacionales y Europeas, a través de las cuales España ofrece 40% de su ayuda. El carácter y la filosofía de la ayuda han cambiado; la cualidad y los mecanismos directores son acentuados al igual que los proyectos a largo plazo y se intensifica la colaboración y corresponsabilidad de las organizaciones en los países destinatarios.

La proximidad entre España y América Latina trae igualmente la cuestión de la migración; la culminación de inmigración latinoamericana vino en los años 90 causada por los sacudones económicos. La inmigración legal está siempre acompañada por la ilegal y los problemas de economía negra, integración en la sociedad etc. Los gobiernos españoles intentan mejorar la situación a través de la regularización cuyo último proceso ha producido un gran debate en el nivel paneuropeo sobre el futuro de la política migratoria común.

La orientación de la política exterior de España está influenciada por los cambios globales y los cambios internos de cada región. Un de los principales factores fue la integración de España en la Unión Europea y el proceso de la integración latinoamericana. La entrada de España ha influenciado su política exterior con mayor orientación a los vecinos europeos pero ha reforzado igualmente las relaciones con la América Latina. España ha llegado a ser el puente y el mayor interlocutor entre América Latina y Europa y da los impulsos a la cooperación más importante entre los dos regiones. Las relaciones se intensificaron también con la integración en la misma América Latina y mejor funcionamiento de las organizaciones como Mercosur o CAN a partir de los años 90.

Otro factor influyente entre las relaciones mutuales, es la postura y la orientación ideológica de los gobiernos particulares. Casi toda la América Latina está a partir de los años 90 gobernada por la izquierda, sin embargo hay grandes diferencias entre los países y sólo es la parte radical y populista, cuyo mejor representante es Venezuela, que pone más difícil la comunicación entre los países latinoamericanos y asimismo con España. En 2004 el partido de izquierda (PSOE) consiguió el poder también en España. Después de los años el gobierno del Partido Popular llevó a la culminación del malentendido entre España y América Latina tras su importante apoyo a la política de EEUU; luego con Zapatero vino la búsqueda del consenso y una cierta estabilización en las relaciones comunes.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ALLOZA, Angel; Noya, Javier: *Capital disonante la imagen de las inversiones españolas en América latina*. Madrid: Real Instituto Elcano, 2004.
- ARENAL, Celestino: *¿Cuál debe ser el papel de España en las Cumbres iberoamericanas?* Madrid : Real Instituto Elcano, 2004.
- BANÚS, Vidal; Shirley, Consuelo: *The EU's relations with Latin America*. Praha: VŠE, 2006.
- BAKLANOFF, Eric N.: *Spain's Economic Strategy toward the „Nation's of Its Historical Community“: The Reconquest of Latin America?* Journal of Interamerican Studies and World Affairs, vol. 38 č.1, 1996.
- CLEARY, Mathew R.: *Explaining the Left Resurgence*. Journal of Democracy. London: Johns Hopkins University Press, October 2006, s.36.
- ESPINÓS, José Déniz: *Análisis, estrategia y perspectiva de la comunidad iberoamericana*. Madrid Ministerio de defensa, 2002.
- GOMBALA, Ivo: *Latinská Amerika ve světové ekonomice*. Praha: VŠE, 2000.
- ISBELL, Paul: *The Spanish Economic Experience: Lessons and Warnings for Latin America*. Madrid: Real Instituto Elcano, 2004.
- MÁLKOVÁ, Lenka: *Zóny volného obchodu v Latinské Americe*. Praha: VŠE, 2006.
- OLIVIÉ, Iliana: *La nueva arquitectura de la ayuda y sus implicaciones para América Latina: algunas sugerencias para la cooperación española*. Madrid : Real Instituto Elcano, 2004.
- MALAMUD, Carlos: *La política española hacia América Latina: Primar lo bilateral para ganar en lo global*. Madrid: Instituto Elcano, 2005.
- MALAMUD, Carlos: *Los frenos a la integración regional en América Latina*. ARI N° 134/2005 -- Análisis (4/11/2005)
- MÍČEKOVÁ, Lidia: *Ekonomický vývoj v Latinskej Amerike od roku 1880 po súčasnosť*. Ekonomická univerzita v Bratislave. Praha: VŠE, 2000.

NOYA, Javier: *La imagen de España en el Exterior*. Madrid : Real Instituto Elcano, 2004.

ŠLAHAŘOVÁ, Ivana: *Dopady členství v Evropské unii na španělskou ekonomiku*. Karvna: Slezská Univerzita v Opavě, 2006.

SCHUSTER, Rober (šéfredaktor): *Mezinárodní politika*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 8/2006.

Elektronické odkazy:

Deklarace Milénia: <http://www.un.org/millennium/declaration/ares552e.pdf>

Etnia comunicacion: <http://www.etniamunicacion.com/pdf/ndpanuarioII.pdf>

Iberoamerické summit: <http://www.cumbresiberoamericanas.com/principal.php?p=510>

Informační centrum OSN: <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=1026>

Multikulturní centrum Praha: <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2064680>

Oficiální portál pro podnikání a export:

<http://www.businessinfo.cz/cz/sti/spanelsko-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1000541/>

Oficiální stránky CAN: <http://www.comunidadandina.org/>

Oficiální stránky Mercosur: <http://www.mercosur.org.uy/>

Periodikum Latin reporters: <http://www.latinreporters.com/cubapol06042007.html>

Rozvojové cíle Milénia: <http://www.rozvojovestredisko.cz/files/clanek.doc>

Řídící plán rozvojové pomoci:

http://magno.uab.es/fas/cooperacio/Documentacio/Politiques/plan_director_2005-08.pdf

Španělský statistický úřad: <http://www.ine.es>

Španělský institut mezinárodních studií: <http://www.realinstitutoelcano.org/analisis/1070.asp>

Španělský institut mezinárodních studií: <http://www.realinstitutoelcano.org/analisis/846.asp>

Španělský institut mezinárodních studií: <http://www.realinstitutoelcano.org/documentos/179.asp>

Španělský institut mezinárodních studií:

<http://www.realinstitutoelcano.org/analisis/838.asp>

Přílohy

Příloha č. 1: Oficiální rozvojová pomoc Španělska v letech 2003-2006

Oficiální rozvojová pomoc (mil. EUR)				
	2003	2004	2005	2006
Multilaterální	797,8	842,4	856,1	1 247,3
–Příspěvky do EU	460,9	495,2	472,8	647,8
–Mezinárodní finanční organizace	258,2	271,9	268,1	267,3
–Mezinárodní nefinanční organizace	78,6	75,2	115,2	58,6
Bilaterální	1 280,6	1 445,4	1 519,3	1 987,6
Státní rozvojová pomoc návratná	307,5	223,7	214,6	273,6
Finanční rozvojové úvěry (po odečtu splátek)	247,4	163,6	152,9	180,0
Mikroúvěry	60,1	60,1	61,7	76,7
Státní rozvojová pomoc nenávratná	973,1	1 221,6	1 417,2	1 506,0
Konverze zahr. Dluhy	123,7	372,0	389,6	456,0
Programy/ Projekty pomoci	417,5	390,9	468,0	552,0
Potravinová pomoc	9,6	7,5	7,8	9,2
Okamžitá humanitární pomoc	32,9	35,5	39,9	44,1
Pomoc a dotace nevládních organizací	79,9	79,5	80,8	92,4
Celkem státní správa	665,0	886,8	906,9	968,8
Autonomní správa	216,9	233,5	249,2	285,8
Místní správa	91,1	101,3	105,2	140,0
Celkem Státní rozvojová pomoc	2 078,4	2 287,8	2 589,8	3 235,0
Procento SRP/ HNP	0,3	0,3	0,3	0,3
HNP (Hrubý národní produkt) (miliardy euro)	729,2	774,4	792,7	974,0

Pramen: Ministerio de asuntos exteriores y cooperación

Příloha č.2: Cizinci s trvalým pobytem ve Španělsku dle národností (1. 1. 2006)

Maroko	563.012
Ekvádor	461.310
Rumunsko	407.159
UK	274.722
Kolumbie	265.141
SRN	150.490
Argentina	150.252
Bolívie	139.802

Pramen: Instituto nacional de estadística